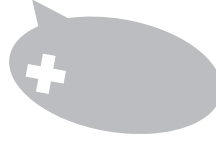

"PARLEZ-VOUS SUISSE?"

Dudesch tesas

Una plattafurma da 15 organisaziuns per la promoziun da la diversidad linguistica e da la chapientscha vicendaivla en Svizra

Commentari davart las dudesch tesas

La cuminanza da lavur "PARLEZ-VOUS SUISSE?" promova la diversidad linguistica e la chapientscha vicendaivla en noss pajais. Las suandantas dudesch tesas servan sco plattafurma cuminaivla per las organisaziuns involvidas. Questas organisaziuns per part fitg differentas vulan far viver il spiert da la plattafurma en il rom da lur activitads ed envidan tut las persunas ed organisaziuns interessadas da sa participar a la cuminanza.

Ina cundiziun necessaria per promover la plurilinguitad, la diversidad culturala e la chapientscha vicendaivla en Svizra è però era las premissas legalas correspondentas sin plaun naziunal che permettan d'ademplier il mandat costituziunal (art. 70 da la costituziun) e che garanteschan a la confederaziun las basas ed ils meds necessaris per ina politica linguistica adequata. La cuminanza da lavur supplitgescha perquai il cussegl federal da metter la nova lescha davart las linguas e la chapientscha vicendaivla immediat puspè sin la glista da tractandas e da la suttametter al parlament, per che quel la possa deliberar uschè prest sco pussaivel.

Ils suandants commentaris èn il resultat da las discussiuns che han accumpagnà il svilup da las dudesch tesas. Els approfondeschan intgins aspects da las tesas e mussan la varietad dals interess e da las posiziuns da las organisaziuns che fan part da la cuminanza da lavur.

Introducziun

Noss temp è marcà da midadas spertas e profundas. Lur muntada per tut ils secturs da la societad pon ins mo s'imaginar. Tar ils umans chaschuna quai malsegirezza e provochescha tensiuns e conflicts. Oravant tut il davos decenni ha mussà che intoleranza e nunchapientscha, mancanza d'avertadad ed egoissem bornà han manà a confruntaziuns vehementas, gea perfin a guerras sanguinusas. Las culturas e las linguas sco basa da l'identitad e da la chapientscha vicendaivla dals umans – ston damai far frunt a grondas sfidas. La tschertga da novas furmas da la convivenza paschaivla e degna, pia era da novas identitads, pertutga nus tuts, gist er en Svizra, in pajais che po per fortuna guardar enavos sin decenni da convivenza paschaivla da diversas linguas e culturas. Questa fortuna oblighescha a la responsabladad visavi tut ils umans en quest pajais e surtut visavi las generaziuns futuras. La cuminanza da lavur "PARLEZ-VOUS SUISSE?" vul surpigliar questa responsabladad.

Las suandantas organisaziuns suttascrivan questas dudesch tesas e furman uschia la cuminanza da lavur "PARLEZ-VOUS SUISSE?":

Associazion svizra da linguistica applitgada
Coscienza Svizzera
Délégation à la langue française
Forum Helveticum
Fundaziun Linguatgs e Culturals
Lia Rumantscha
Maison Latine
Nova Societad Helvetica
Osservatorio linguistico della Svizzera italiana
Pro Grigioni Italiano
Rencontres Suisses-Treffpunkt Schweiz
Service de Presse Suisse
Societad svizra da linguistica
Sprachkreis Deutsch
Stiftung Forum für die Zweisprachigkeit

ch Barat da giuvenils gida cun cussegliaziun specifica

1. La quadrilinguitad e la plurilinguitad sco era la diversitad culturala èn ina schanza preziosa ed unica per l'avegnir da la Svizra.

1. *En in mund da la communicaziun e da la mobilitad globala – che porscha pussaivladads quasi illimitadas d'inscuters tranter ils umans, ma che includeva era il ristg da l'isolaziun da las cuminanzas ed il privel da l'omogenisaziun linguistica e culturala – duai noss pajais recurrer a sias fermezzas, promovend e renovond sia ierta linguistic – culturala multifara en tut ils secturs da la vita privata e publica. La plurilinguitad e la multiculturalitad èn premissas necessarias per l'identitad politica e culturala svizra. Ina schientscha linguistica e culturala averta è ina schanza per dapli chapientscha vicendaivla, dapli toleranza e per ina reconuschientscha activa da l'auter. Cun quai pon vegnir rinforzadas per l'avegnir la chapientscha vicendaivla e la coesiun naziunala en noss pajais.*

2. La plurilinguitad è ina resursa culturala ed economica per ils singuls e per la cuminanza. Ella è ina schanza per dapli bainstanza individuala e sociala.

2. *La plurilinguitad po sa far valair en tut ils champs da la vita, sco factur d'identitad per ils singuls e per las cuminanzas, ma adina dapli era sco factur da stimol per l'activitad economica. La varietad linguistica contribuescha, gist sco la varietad ecologica, a nossa qualitat da viver. Ultra da quai po la plurilinguitad, essend ina premissa en blers secturs da lavur, purtar avantatgs er en il mintgadi economic.*

3. Las quatter linguas naziunalas furman la pitga purtanta da noss sistem cultural e social. Tras la migraziun vegnan oz vitiers adina dapli autras linguas e culturas che ston vegnir recepidas ed integradas. Quai è ina schanza per dapli democrazia.

3. *Il rinforzament da l'atgna cultura e da l'atgna lingua ha prioritad en noss pajais, ma el va a pèr cun la toleranza activa visavi las autras linguas e culturas che contribueschan a la varietad da noss pajais. Igl è mo pussaivel da mantegnair nossa tradiziun linguistic-culturala, sch'i reussescha da crear ina cultura politica e novas furmas da viver che acceptan d'ina vart la preschientscha da las linguas e culturas dals migrants e che s'avran da l'autra vart al mund.*

4. La plurilinguitad e la diversitad culturala pertugan tut ils umans en noss pajais. Igl è perquai l'incumbensa da la confederaziun da far valair ils interess correspondentis sur ils cunfins regionalis e chantunals ora. Muni da cun las cumpetenzas necessarias, ha la confederaziun da far ina politica linguistica effizienta e concepida tenor il princip da la subsidiaridad.

4. *La fermezza da noss pajais consista tranter auter en ses sistem politic, che conceda, sin fundament dal princip federalistic, ina rolla decisiva als interess dals chantuns. Parallel a quai d'aver er en il sector linguistic-cultural l'influenza da forzas equilibrantas ed intermediantas che la confederaziun sco instanza surordinada fa valair e ch'han in effect positiv sin las regiuns linguisticas e la finala era sin ils chantuns.*

5. Cuminanzas linguisticas differentas tutgan tar la natira da la Svizra. La preservaziun da lur cultura e da lur instituziun è ina premissa per l'existenza futura da la Svizra sco naziun fundada sin la voluntad politica e per sia irradiaziun sin l'Europa che tschertga medemamain l'unitad en la diversitad.

5. *Las minoritads ston vegnir reconuschidas betg mo formalmain, mabain era facticamain. Ina reciprocitad minimala tranter maioritads e minoritads è indispensabla. Perquai duessan las quatter linguas e culturas naziunalas vegnir resguardadas en las scolas da l'entira Svizra.*

6. In'administraziun federala plurilingua sco era chantuns plurilings èn ina part integrala da l'identitad svizra cun in'auta valor simbolica. Perquai sto la confederaziun, en l'interess da la communitad, promover tuts dus a moda commensurada.

6. *L'administraziun federala duai engaschar vinavant personal da tut las regiuns linguisticas ed esser preschenta en tut las parts dal pajais. Ils chantuns plurilings ston far sforzs spezialis en il sector public per mantegnair la diversitad linguistica, quai che merita la reconuschientscha ed il sustegn da tut la communitad. Als territoris bilings lung ils cunfins linguistic èsi da deditgar speziala atenziun.*

7. Novas realitads ston vegnir chapidas e cree-schan novs basegns. Perquai dovri in'instituziun promovida sin plaun naziunal, per exempel en furma d'in center da cumpetenza u d'ina structura correspondententa. Ella duai observar e perscrutar systematicamain la plurilinguitad e la multiculturalitad, svegliar la schientscha e la chapientscha per quellas ed offerir ils servetschs necessaris.

7. *En noss pajais vegnan las novas realitads, marcadas da la diversitad linguistica e culturala, gia perscrutadas cun in engaschament remartgabel. Lur impurtanza pretenda dentant ulteriurs sforzs, era per pudair metter a disposiziun ils servetschs necessaris per satisfar als novs basegns, p.ex. en scola, en il sector da la giustia e da la sanitad publica.*

8. La scola gioga ina rolla essenziala per la promozion da la plurilinguitad individuala e per il svilup d'ina tenuta averta visavi linguas e culturas. Da la scola dependi era decisivamain, schebain la quadrilinguitad e la plurilinguitad da noss pajais pon vegnir mantegnidas e promovidas effectivamain. Tut ils umans giuvens duain perquai avair il dretg d'emprender gia en scola primara almain duas linguas naziunales ed ina lingua mundiala impurtanta.

8. *Quai dal rest en accord cun las stentas sin plaun europeic, che pretendan sper la lingua locala era l'instrucziun da la lingua dal vischin e d'ina lingua mundiala. En Svizra duess la scola obligatoria era dar la pussaivladad d'emprender ina terza lingua naziunala. A l'emprima lingua naziunala, damai a la lingua locala, duai vegnir deditgada speziala atenziun. En Svizra tudestga sto la scola promover a moda sapientiva e sistematica il tudestg standard.*

9. Ina buna ed effizienta instrucziun da linguas è necessaria, per che la scola possia far frunt a las pretenziuns da la plurilinguitad. Perquai èsi d'ina vart da promover pli fitg las innovaziuns en il sector didactic, da l'autra vart da profitar meglier da las numerusas pussaivladads da barat che noss pajais porscha.

9. *Ina renovaziun fundamentala da l'instrucziun e da l'emprender en il sector linguistic è gia dapi intgins onns sin buna via. L'instrucziun bilingua, l'instrucziun tempriva d'ina segunda e terza lingua, lavurs da project, "éveil aux langues", activitads da barat, l'orientaziun a las stentas europeicas per introducir in portfolio da linguas èn intginas novas pussaivladads che ston vegnir tratgas a niz e realisadas consequentamain.*

10. Er ordaifer il sector da scola contribueschan activitads d'inscunter e da barat ad ina megla chapientscha vicendaivla ed a la coesiun naziunala. Questas activitads èn da promover sin tut ils nivels.

10. *Projects da barat interculturals, ch'èn pussaivels en la gronda part dals pajais da l'UE be sur ils cunfins naziunals ora, pon vegnir realisads en Svizra a l'intern dal pajais. Questa schanza unica vegn dentant nizzegiada memia pauc e duess vegnir promovida sin il nivel da tut las gruppas da la societad. Qua in pèr exempels: inscunters da giuventetgna, projects da tandem, partenanzas da vischnancas, projects da barat cun artistAs, scripturAs e schurnalistAs sco er, en il sector economic, cun emprendistAs ed emploiadAs.*

11. La plurilinguitad e la varietad culturala vivan t.a. da l'iniziativa e da las activitads da numerusas organizaziuns da la societad civila che fan ina lavur indispensabla. Il sustegn da talas organizaziuns fa part da la politica linguistica e culturala naziunala.

11. *Questas organizaziuns èn preschentadas en il mintgadi e sviluppant activitads cuntinuantas e multifaras, che cumpletteschon a moda ideala quellas da las instituziuns chantunales e naziunales ed ils vasts projects da lezzas.*

12. Sin fundament da lur muntada e da lur funcziun en nossa societad han las medias ina rolla impurtanta per la coesiun naziunala e la vitalitad da la diversitad linguistica. Mesiras da promozion correspondentas a favur da las medias èn da prevair en quest rom.

12. *Questa rolla pertutga tant las medias electronicas – surtut la SRG SSR idée suisse cun sia funcziun da service public e sia represchentanza da las quatter linguas naziunales – sco era las medias stampadas. Quellas represchentan d'ina vart la diversitad linguistica e culturala da la Svizra ed infurmeschan da l'autra vart las lecturas ed ils lecturs, grazia a la lavur dals correspondentes e da l'Agentura telegrafica svizra, davart las autras regiuns linguisticas e lur mentalitads.*